

М. А. ƏЛИЈЕВИН
АНАДАН ОЛМАСЫНЫН
100 ИЛЛИЈИ МҮНАСИБƏТИЛƏ
ХАТИРƏЛƏРДƏН СƏБИФƏЛƏР

МИРЗАГА Əлијев жарым эсрдэн артыг бир мүддэтте театрда феалијет көстөрмишдир. О, 18 жашында экэн театра кэлмши вэ өмрүнүн ахырына гэдэр (1954) бэ сөркар сөнөт аламиндэн артылтамшыдир. Азэрбајчан театрынын бир чох парлаг гələбөлөри ејни заманда М. А. Əлијевин ады илэ баглыдыр.

Өлмэз сөнөткар ингилабдан эввэл «Бақы театр һөвэскарлары дэстэ»на гошулуш вэ бу мүбариз сөнөтин фөдаилери Ч. Зејналов, Н. В. Вэзиров, Б. Əрəблински, Əбүлфөт Вали вэ башгалары илэ бирлинде зулм вэ интибад дүнјасынын жарамазлыгларына гаршы догма халгынын мүбаризэсинде диггэтэ лажиг рол ојнамшыдыр.

М. А. Əлијев тэбитэн комик артист олмушдур. Инсанларда вахты өтмүш ејбачэр адэтлэрэ, фанатизмэ, тэпбэллјлэ, чаһиллјлэ гаршы күлуш ојатмаг, өз ишыглы арзуларыны халга билдирмэк-онун јарадычылыгынын эсас лејтмотивини ташкил едир. Көркэмли сөһнэ устасынын јарадычылыы, амалы күлүшлэ тамашачылары өлөндирмэк јох, бөлкэ дэ даһа чох онларын гөлбиндэ дөврлэ, заманла ајаглашмајан үнсүрлэрэ, јарамаз вэрдшислэрэ нифрэт нисси ашыламаг олмушдур. О, һамишэ сөнөт алэминдэ бөлүк мөһө бөт баслэдији Б. Əрəблинскинин ашагыдакы гүјмөтлј фикрини эсас тутурду: «Сөһнэдэ ојнамазалар, јарадарлар». Һэгийгэтэн М. А. Əлијевни сөһнэдэ көрөп тамашачылар өлмэз актјорун фитри истегэдына һејран галырдылар.

Актјор, өз мүаллимн Чабанкир Зејналовун сөзлөрини хатырлајараг дејерди ки, о мани тамашачылары күлдүрмэк чөдһиндэн узаглашдырарды, ојнадыгын ролун мөһнэви алэминн реал чизкилэрлэ рэсм етмэк үчүн јорулмадан ахтарышлар апармага һөвэслөндирерди. Əзиз мүаллимн Ч. Зејналов дејерди: «Әкэр сурөти дүз ојнасан, бүтүн догурутл вэ дориллјги илэ тамашачыја чатдыра билсөн, күлүш өз-өзүнэ јаранар, тамашачы үрөндөн гөһгөһ чөһкө күлэр».

Азэрбајчанда Совет һакимијјетн гурулдугдан соңра М. А. Əлијевин јарадычылыгынын эсл чичкөлнмэ дөврү башланды.

Совет һакимијјетини илк иллөриндэ о, бир мүддэт Бақыда јеничө јараныш «Төһгид-төблиг» театрында ишлэмшидир. 1924-чү илдэн өмрүнүн соңуна кижи Əзизбөјов адына Азэрбајчан Дөвлат Академик Драм Театрынын һеј'етинэ дахил олмуш вэ тамашачылары һејран гојан, ичтиман мотивлэрин эңкилији, характерлэрин тэбвилији илэ диггэти чөлб едөн, хатирлэрини «Адын», «Јашар», «Огтај Елоглу», «Севил» пјеслэриндэ Балахан, Ычызмајан, Әмирғулу, Бабакиши, «Мүфөттиш»дэ Осип, «Һөјатын дибни»-

дэ Лука, «Күнаһсыз мүгэсирлэр»дэ Шмага, «Һөјат»дэ Гурбан киши, «Тој»дэ Көрөмов, «Хошбөхтлэр»дэ Вөрбарадэ, «Ченизсыз гыз»дэ Курров, «Фигаронун тоју»нда граф Алмовибо — бөлүк сөнөткарны јарадычылыг биографиясында мүүм мәрһалэ ташкил едөн образларын там олмајан сјаысы белөдир.

М. А. Əлијев Азэрбајчан театрында јарадычылыг наһилјјетлэринэ көрө ики дөфэ ССРИ Дөвлат мүкафатына, 1948-чи илдэ исэ ССРИ халг артисти адына лажиг көрулмүшдур.

Журналымызын бу нөмрөсиндэ Мирзага Əлијевин анадан олмасынын 100 иллији мүнэсибөтилэ охучуларымыз А. Шанг, М. Ибраһимов вэ А. Көрәбөјлинин хатирэлэриндэн парчаларла таныш едирик.

1900-чү илдэ Бақыја көчдүкдөн бир нечэ ил соңра таныш олдуғум көркэмли сөнөткарлар ичэрсиндэ Мирзага Əлијев дэ вар иди. О заман мөн бу көһч актјордэ бөлүк бир исте'дад, сөһнэја, актјорлуга гаршы сөһмэз вэ сарсылмаз бир мөһөбөт олдуғуну дүјүмүшдүм. Мирзага өз актјорлуг фөалијјетинэ табагчыт адамларын, халгын инкишафына хидмэт едөн сјаилыларын чидди шөкилдэ тэһгөб олдуғу, сымшыдырылдыгы бир дөврдэ башламышдыр. Јенэ бу дөврдэ динн вэ дин нүмајандыларинн тэһсирлэ јашамагда давам едөн чаһил күтлөлэр театра шөһан амалы, актјора бир ојунбаз киши бахмагда давам едирди. Театр хадимлери, актјорлар Бақы гочулары, фанатиклэр тэрэфиндэн тактир олдуғу, лага гојулур, тэһгир едилдири. Һэтта бир дөфэ мөһшүр Бақы гочуларындан бири башында шлјлэ, бөгазында галстук, мөдэни бир шөһилдэ кейинмиш Мирзаганын табагыны көсмши, ону русвај етмэк мөгсөдилэ бөјундан галстукуну ачмаг истөмшидир. Мирзага да белэ шөһантдэ һеч нөдөн чөһинмөдөн бүтүн мөһрүмијјетлэр гатлашараг сөһнэдэ чалышыр, элиндөн көлөни эсиркөмирди. Өлмэз сөнөткэри буна вадар едөн, өз сөнөтинэ олан тызгын еши, халгына олан аловлу мөһөбөтти иди.

Мирзага һалэ ингилабдан чох эввэл өдөбијјатла марагланар, арабир Бақы мөтбуатында чыхыш едөр, ону нараһат едөн мөсөлөлэр һаггында јазарды. Мирзага актјор сөнөтинин өдөбијјатла сых баглы олдуғуну... чох јакшы билдири. Одур ки, мүализин чох сөһөр, бош вахтларыны охумагда кеңирерди. Реалист шаһрлөримиздэн Закири вэ Сабир дөмөк олар ки, эзбөрдөн билерди. Сөһбөтлөримиздэн биринде мөнэ демшиди: «Дилини, өдөбијјатыны јакшы билмөјөн бир нөфөрдөн јакшы актјор олмаз».

Мирзага Əлијев јаратдыгы сурөтлэр үзөриндэ чох дөриндөн фикирлөшөр, сларын дөһили алэминн, психолокијасыны мөһаратла јаратмага чалышарды. Одур ки, онун јаратдыгы тиллэр һеч бир заман тамашачыларын хатириндэн силнимэз, һөһишэ бөлүк алгышларла гаршыланар, халгын мөһөбөттинн газанарды.

1916—17-чи иллөрдэ «Өлүлэр» комедијасы илк дөфэ Бақыда ојнадыгы заман Мирзага Кефли Искөндэри ифа едирди. Һөһин тамашада мөн дэ иштирак едирди. Бу тамашанын мөндэ ојатдыгы тэһсир инди дэ хатириндөдир. Бөлүк актјорун һерәкөтлөриндөки тэбишилик, чанлылыг, сөһиндөки гүссэ вэ бундан доған кефлилик аһвал-руһијјеси чох мүрөккөб сурөт олан Кефли Искөндэрин сөвилмөсүнэ сөбөб олурду.

Мирзаганын јаратдыгы бу сурөт о заман тамашачылар тэрэфиндөн бөлүк алгышларла гаршыланмышды. Актјорун бу ојунундан соңра анчаг Кефли Искөндөр сурөти диллэра дүшдү, һэтта Кефли Искөндери тэглид едөн чаванлар да мөјдана чыды. Классик «Өлүлэр» комедијасынын тэһсир гүввөсинин артмасында Мирзага Əлијевин аз хидмэти олмамшидыр.

Мирзага илэ танышылыгын кет-көдэ достлуга чөврилдири. О, бөлүк бир сөнөткар маһир сөһнэ устады олмагла сјајадэ көзал бир инсан иди. Көрүшүдүмүз заман һөһишэ ширин сөһбөтлэр едөр, лөтифалэр сөјлөр. Мирза Чөһил, Һагвөрдјев, Сарабски, Əрəблински киши мүасирлөримиз һаггында хатирөлөр данышарды. О, шөһрөтлөрөстлик вэ мөғрурлуг киши сифөтлөрдөн таманилэ узаг иди. Бу нөһчөб сифөтлэр исэ онун сөнөтинин күндөн-күнэ инкишаф етмөсүнэ сөбөб олурду.

Абдулла ШАНГ.

***

Мирзага Əлијев Азэрбајчан сөһнөсинин сөһимли, унудулмаз, гүдрөтлј актјорларындан бири иди. О, сөһнөмиздэ парлаг сурөтлөр јаратмыш, актјор сөнөтинн јени зиркөлэрэ галдырмышдыр. Төбишилик, инсандырычылыг онун јарадычылыгы үчүн сөһијјетин олан кејфијјетлэр иди. Кичикдөн бөлүк бүтүн роллары о үрөклэ, һарарөтлэ ифа едөр, образын тэбиатинэ мөһус реал, һөјати чизкилэр тапарды. Драм өсөриндэ о гөдөр дэ өһмијјетли олмајан, ичкин дөрөчөлү, етшөдөк сурөтлөр белэ Мирзаганын ифасында бөлүјөр, өһмијјетли вэ чаһибөдөр оларды. Һөһиги сөнөтин, бөлүк сөнөткэрин е'чээкар гүдрөти белөдир: о, балача вэ өһмијјетсиз дэ бөјүдө билер, онда һөјатин өлмөз вэ ебоди мөһалларыны тапыр. Буну илэ исзат етмөк олар? Анчаг исте'дадын бөлүкүлүјү, гүдрөти илэ! Вө-